

# Sportieve leerlingen in de vernieuwde bovenbouw van vmbo-bb/-kb (2)

## Drie voorbeelden van sportieve leerarrangementen

Het vmbo-bb/-kb zoals we dat jaren hebben gekend is opgehouden te bestaan. Niet dat alles op de schop gegaan is maar is wel een andere structuur gekomen. De beroepsgerichte programma's in de bovenbouw van de basis-, kaderberoepsgerichte en gemengde leerweg (vmbo-bb, -kb en -gl) zijn vernieuwd en bieden verschillende mogelijkheden om tegemoet te komen aan sportieve leerlingen. SLO heeft over dit thema de handreiking *Sportieve leerlingen in de bovenbouw van vmbo-bb/kb* geschreven. In het eerste artikel gingen we in op de keuzemogelijkheden en de structuur van de vernieuwing. In dit tweede artikel beschrijven we drie sportieve voorbeeldarrangementen en de rol van de docent LO.

TEKST MARTHA HAVERKAMP EN GER VAN MOSSEL

**W**ij onderscheiden drie sportieve leerarrangementen op het vmbo-bb/kb: een maximale sport- en beweegvariant, een gemengde variant en een minimale variant. Deze leerarrangementen omvatten verschillende keuzevakken en profielvakken in de beroepsgerichte programma's. Met deze leerarrangementen realiseren scholen verschillende doorlopende leerlijnen voor sport en bewegen. In de maximale variant vindt zowel het profielvak als de vier keuzevakken in de context van sport en bewegen plaats, in de gemengde variant alleen de vier keuzevakken en in de minimale variant slechts één keuzevak, namelijk Sport en bewegen.

▼  
Tabel 3. Voorbeeld van een maximaal sport- en beweegarrangement met het profielvak *Zorg en welzijn* en keuzevakken

### Maximale sport- en beweegvariant

In de maximale variant staan zowel alle keuzevakken als het profielvak in de context van

sport en bewegen. Er is sprake van een doorlopende leerlijn sport en bewegen die wordt ingezet met het reguliere vak LO en sportklassen in de onderbouw. In de sportklassen hebben de leerlingen idealiter kennis gemaakt met het vervullen van diverse regelende rollen als scheidsrechter, hulpverlener, coach, instructeur en ontwerper. In het beroepsgerichte programma in de bovenbouw worden deze rollen verder uitgebouwd in complexere situaties. In tabel 3 staat een voorbeeld van een maximaal sport- en beweegarrangement met het profielvak *Zorg en welzijn* en keuzevakken.

In dit voorbeeld vormt het keuzevak Sport en bewegen de rode draad. Het is de verbindende schakel tussen het profielvak *Z&W* en de andere keuzevakken, en is daarom vet gedrukt. Bij het keuzevak Sport en bewegen worden de leerlingen voorbereid op het uitvoeren van

Profielvak	Modulen	Keuzevakken
<b>Zorg en welzijn</b>	Mens en gezondheid	Sport en bewegen
	Mens en zorg	Voorkomen van ongevallen en EHBO
	Mens en activiteit	Organiseren van een activiteit voor een opdrachtgever (module D&P)
	Mens en omgeving	Doelgroep activiteiten (Schooleigen keuzevak)



Foto: Anita Riemersma

regelende taken. Het keuzevak is verdeeld in theorie en praktijk. Tijdens de theorie-uren krijgen de leerlingen informatie over hoe de regelende rollen worden uitgevoerd en bereiden zij zich hierop voor. De leerlingen oefenen deze rollen tijdens de eigen praktijklessen. Vervolgens vervullen de leerlingen regelende rollen in een minder veilige sportieve omgeving, bijvoorbeeld bij een gymles van een eerste klas. Aansluitend leren de leerlingen in 'leven-sechte' situaties. De leerlingen treden bijvoorbeeld op als scheidsrechter tijdens een sportdag, coachen een onderbouwteam op een sporttoernooi, verzorgen een deel van een reguliere LO-les in hun eigen sport of assisteren bij een gezondheidsprogramma voor een doelgroep buiten de school. In leerjaar 3 en 4 lopen deze leerlingen een paar keer mee met een sportieve vervolgopleiding. Al deze opdrachten en taken maken deel uit van het keuzevak Sport en bewegen en lopen als doorlopende leerlijn gedurende het hele programma van leerjaar 3 en 4.

Het profielvak Zorg en welzijn met de vier modulen en de andere keuzevakken geeft tijd en ruimte om het keuzevak Sport en bewegen te verrijken. Opdrachten vanuit deze modulen en keuzevakken worden zo veel mogelijk uitgevoerd in de context van sport en bewegen en krijgen daarmee betekenis voor deze leerlingen. Het gaat niet om het leren van theorie, maar om het leren toepassen van de theorie bij praktische opdrachten (kennis als 'tool'). Het keuzevak 'Voorkomen van ongevallen en EHBO' kan bijvoorbeeld omvatten dat de leerlingen een EHBO-post bij een sportdag vormen. Het keuzevak 'Organiseren van een activiteit voor

een opdrachtgever' kan bijvoorbeeld worden ingevuld en afgesloten met het organiseren van een groot sportief evenement. De voorbereiding van het sportevenement, inclusief de promotieactiviteiten, het regelen van de inschrijving, het vaststellen van het wedstrijdreglement en het organiseren van de catering, staan hierin centraal.

Daarnaast biedt de school een zelfontwikkeld keuzevak aan dat zich specifiek richt op bepaalde doelgroepen, zoals bijvoorbeeld het keuzevak 'Watersport' in een waterrijke omgeving of 'Fietssport' in samenwerking met de KNWU en de NFTU.

### Gemengde variant

In de gemengde variant staan alleen de vier keuzevakken in de context van sport en bewegen. Ook in de gemengde variant vormt het keuzevak Sport en bewegen de rode draad. In het programma wordt echter alleen verbinding gelegd met de andere keuzevakken en niet met het profielvak. Bij een groot aantal profielvakken is het namelijk niet mogelijk om aan te sluiten bij de context van sport en bewegen. Denk bijvoorbeeld aan de

## Sport en bewegen op Scala, school voor vmbo en mavo in Breda

Sport is een van de pijlers van het Scala. Hierin is zij een unieke school in de regio. In de onderbouw krijgen de leerlingen vier lesuren LO. Voor de vernieuwing van de beroepsgerichte examenprogramma's biedt het Scala College naast sportklassen in de onderbouw, SDV aan. Daarmee heeft de school al een mooie doorlopende leerlijn naar de beroepssector sport en bewegen en werkt hierin samen met CIOS Breda/ Goes. Zo is er de afspraak dat wanneer leerlingen een positief advies van de docenten van Scala krijgen, deze leerlingen direct, zonder toelatingstest worden aangenomen op het CIOS.

De school heeft zich gebogen over de vraag hoe zij het oude SDV-programma kan omzetten in de nieuwe structuur. Inmiddels draait het Scala deze vernieuwing als pilotschool voor het tweede schooljaar. Daarbij is goed gekeken naar de pijlers van de school, waarvan sport er één is. Scala biedt nog steeds SDV aan binnen het profielvak Dienstverlening en producten. Wanneer leerlingen hiervoor kiezen, krijgen ze de volgende keuzevakken aangeboden: Geüniformeerde dienstverlening en veiligheid, Beveiliging en veiligheid en Voorkomen van ongevallen en EHBO. Naast deze in het programma geïntegreerde keuzevakken kiezen de leerlingen in klas 3 en klas 4 voor een keuzevak. Leerlingen hebben onder andere de keuze uit Sport en Bewegen en Recreatie. In totaal volgen de leerlingen dan vijf keuzevakken.

Binnen de uren voor het profielvak en de keuzevakken (in totaal 14 lesuur per week), komen de volgende zaken aan bod: organisatiekunde met leren leidinggeven en leren van sociale vaardigheden; gezonde leefstijl met thema's als voeding, bewegen, genotmiddelen, EHBO; en milieu en veiligheid over ontruimen, veiligheid rondom gebouwen, politie, brandweer en defensie. Naast deze onderdelen voeren de leerlingen in het derde en vierde leerjaar een aantal projecten uit zoals het organiseren van (docenten)sporttoernooien, het maken van een GPS-tocht in Breda, het doen van onderzoek naar de bewegingsintensiteit in de gymles, het organiseren van een bewegingsmiddag voor een verzorgingstehuis.

## Keuzevak Sport, toerisme & recreatie op het Goese Lyceum in Goes

Op het Goese Lyceum staat al een groot aantal jaren het vak Sport, Toerisme en Recreatie (SteR) in het curriculum. In de vernieuwing wordt dit vak doorontwikkeld tot een schoolleigen keuzevak in de bovenbouw van vmbo-bb/kb, namelijk Sport, bewegen en recreatie. De school wil hiermee tegemoet komen aan de nieuwe beroepsgerichte examenprogramma's en het goede van SteR behouden.

SteR wordt gedurende het gehele schooljaar gevolgd door zo'n dertig leerlingen en is daarmee te vergelijken met LO2 op het vmbo-gl/tl. SteR bestaat uit drie delen: Sport, Toerisme en Recreatie/Leisure. Bij Sport krijgen leerlingen twee extra lesuren LO, veelal om leren leiding te geven (in klas 4 wekelijks aan basisschoolleerlingen) en daarop voor te bereiden. Bij Toerisme krijgen de leerlingen landenkennis, topografie, regels, et cetera. Bij Recreatie/Leisure krijgen de leerlingen theorie over doelgroepen, beroepen, houding, et cetera. Vervolgens wordt dit tijdens de gymlessen en begeleidende sportdagen uitgevoerd. De leerlingen krijgen workshops (onder andere bootcamp, fitness, recreatie gastlessen) en sportieve excursies naar een camping, een kunstijsbaan, een eredivisie voetbalclub, Lille (Frankrijk) en Aken (Duitsland). Daarnaast lopen de leerlingen ongeveer 120-240 uur stage per jaar bij onder andere campings, sportclubs, buurt- en sportcentra en maken ze kennis met diverse vervolgopleidingen. Zo organiseren leerlingen van de CIOS sport- en beweegopleiding in Goes, beweeg- sportactiviteiten voor de leerlingen van het Goese Lyceum.

profielvakken Bouwen, wonen en interieur (BWI) en Produceren, installeren en energie (PIE).

In de vernieuwing van het beroepsgerichte programma kan de school dus ongeacht het aanbod van profielvakken via keuzevakken een sportief leerarrangement aanbieden. Als de leerling bovendien instroomt vanuit de sportklas is er sprake van een doorlopende leerlijn vanuit de onderbouw. Door een sterk op elkaar afgestemde combi van keuzevakken, heeft de leerling een goede basis voor een andere sector dan waar zijn of haar profielvak zich op richt, namelijk een mbo-opleiding met betrekking tot sport en bewegen.

Een voorbeeld van een leerarrangement is vergelijkbaar met het aanbod van keuzevakken van de maximale sport- en beweegvariant. Ook voor het keuzevak Sport en bewegen in de gemengde variant geldt dat de leerlingen zich voorbereiden op regelende rollen in theorie én praktijk en dat de leerlingen zich eerst oriënteren in een veilige schoolse omgeving en daarna verdiepen in complexe beweeg- en sportsituaties.

Daarnaast dienen andere keuzevakken zich aan, bijvoorbeeld de keuzevakken Geüniformeerde dienstverlening en veiligheid en Voeding en beweging van het profielvak D&P (zie ook de lijst met keuzevakken in deel 1 van dit artikel). Door zelf een keuzevak te ontwikkelen, geef je als school een eigen kleur aan een sportief leerarrangement, zoals bijvoorbeeld Sport, bewegen en recreatie op het Goese Lyceum.

### Minimale variant

Bij de minimale variant kiest de leerling voor het keuzevak Sport en bewegen. De andere



keuzevakken worden niet ingevuld in de context van sport en bewegen. Vaak volgt de leerling zo'n keuzevak slechts gedurende een of twee periodes zonder praktische toepassing. Bij deze variant is er sprake van een onderbroken leerlijn sport en bewegen zonder echte verdieping.

De vernieuwing van de beroepsgerichte vakken in het vmbo biedt de school wel kansen om meer tegemoet te komen aan sportieve leerlingen dan voorheen. Dit kan bijvoorbeeld in een vorm waarbij de leerling in de eerste twee periodes van het schooljaar het keuzevak Sport en bewegen volgt en gedurende het gehele schooljaar (verplicht) deelneemt aan het beweegteam van de school. Het beweegteam werkt als een soort leerlingen sportcommissie die helpt bij de organisatie van allerlei sportieve evenementen en sportdagen op school en staat onder leiding van een docent LO. De studielast van het keuzevak Sport en bewegen wordt verdeeld over de contacttijd in de eerste twee periodes (bijvoorbeeld drie uur per week) en de overige tijd die de leerling aan activiteiten van het beweegteam besteedt. Aan het begin van het schooljaar plant de docent LO een aantal sportieve evenementen waaraan het beweegteam een bijdrage levert.

Bij het keuzevak Sport en bewegen worden de leerlingen begeleid door de docent LO. De leerlingen krijgen theorie over hoe regelende rollen van het beweegteam worden uitgevoerd en hoe zij zich daarop kunnen voorbereiden. Doel is dat de leerlingen als volwaardig lid van



Foto: Anita Riemersma

het beweegteam kunnen deelnemen. Daarnaast lopen de leerlingen een soort interne stage bij het vak LO. De docent LO zoekt in samenspraak met de leerlingen naar momenten waarop die stage in een veilige context kan plaatsvinden, bijvoorbeeld in tweetallen bij verschillende LO-docenten verspreid over de week. Tijdens die gymlessen verlenen deze leerlingen allerlei hand- en spandiensten en nemen deel als beweger indien wenselijk. Deze interne

## Keuzevak Sport en bewegen op het Hilfertsheem College in Hilversum

In de bovenbouw kunnen de leerlingen kiezen voor het keuzevak Sport en bewegen. Bij voldoende belangstelling wordt dit keuzevak in iedere periode van het schooljaar aangeboden. Dit zorgt voor spreiding van de leerlingen.

In de theorielessen die worden verzorgd door de docent Z&W, worden onderwerpen als EHBO behandeld en worden de leerlingen voorbereid op het werken in de sportschool. Naast de theorielessen lopen de leerlingen in een tweetal stage bij het vak LO op school. Een tweetal volgt een aantal lessen LO en verleent allerlei hand- en spandiensten zoals het geven en begeleiden van een klein lesonderdeel en het mede zorgdragen voor veiligheid. De betrokken docent Z&W en de docent LO houden nauw contact over de ontwikkeling van de leerlingen.

De leerlingen die voor dit keuzevak hebben gekozen maken deel uit van het beweegteam van de school. Het beweegteam helpt mee bij het organiseren van sportdagen, begeleiden van kampspellen en allerlei activiteiten in de onderbouwklassen.

## Bijeenkomst 'Wat doet de LO-docent in het vernieuwde vmbo/bb/kb?'

Op dinsdag 29 november is er van 17.00 uur tot 20.00 uur bij de KVLO een bijeenkomst over de rol van de LO-docent binnen de vernieuwde beroepsgerichte examenstructuur voor het vmbo-bb/kb. Deze bijeenkomst wordt samen met SLO georganiseerd. Tijdens de bijeenkomst bespreken we met vakcollega's welke mogelijkheden de vernieuwde beroepsgerichte examenstructuur heeft. Je kunt je via de website van de KVLO inschrijven.

29 november  
Bijeenkomst

stage moet betekenisvol zijn voor de leerlingen en te doen zijn voor de docent LO.

### Wat betekent dit voor de school?

De vormgeving van sportieve leerarrangementen heeft gevolgen voor de leeractiviteiten en de rol die de docent daarbij vervult. Op dit vlak is een aantal uitdagingen te constateren: de leeractiviteiten voor leerlingen en de rol van de docent LO.

De leeractiviteiten bij de sportieve leerarrangementen, ongeacht de variant waarvoor gekozen wordt, moeten zich richten op het daadwerkelijk uitvoeren van sportieve activiteiten met en voor mensen. Het beweeg- en sportprogramma op school biedt mogelijkheden om leerlingen op allerlei wijzen in te zetten. Het deelnemen aan een beweegteam is daarvan een voorbeeld. Ook in de nabije omgeving en op de sportvereniging van de leerlingen zelf zijn er allerlei taken te vervullen in beweeg- en sportsituaties. Het opdoen van succeservaringen is een grote stimulans voor leerlingen om hier mee verder te willen gaan en hun sportieve talenten en ambities in te zetten bij andere doelgroepen. De opdrachten die worden ingevuld vanuit het sportieve leerarrangement dienen zo veel mogelijk daadwerkelijk in de context van beweeg- en sportsituaties plaats te vinden. Alleen dan zijn de opdrachten betekenisvol voor sportieve leerlingen. Dit betekent dat de docenten LO moeten worden betrokken bij het ontwikkelen én het uitvoeren van het programma. Immers zij zijn het meest direct betrokken bij de context van sport en bewegen en hebben op dat gebied de nodige expertise. De inbreng van profiel docenten, bijvoorbeeld van docenten Z&W, ligt meer op het gebied 'het werken met en voor mensen'. Bij het vormgeven van sportieve leerarrangementen is samenwerking dus noodzakelijk. De komende tijd zal moeten blijken of het scholen lukt om te stimuleren dat docenten – ieder vanuit een eigen invalshoek – met elkaar komen tot een inspirerende invulling van de sportieve leerarrangementen en al doende de sportieve talenten van hun bb- en kb-leerlingen ontwikkelen. ■

Martha Haverkamp en Ger van Mossel zijn beide leerplanontwikkelaars bij SLO.

Dit artikel is een samenvatting van de SLO-publicatie Sportieve leerlingen in de bovenbouw van vmbo-bb/kb. Deze handreiking is te downloaden op <http://bewegingsonderwijs.slo.nl/>.

### Contact:

[g.vanmossel@slo.nl](mailto:g.vanmossel@slo.nl)